

Nocturn de primavera - Josep Pla

El primer malentès és presentar Josep Pla (1897-1981) com un pagès amb boina que sempre té als llavis la paraula “collonada”. El segon malentès és considerar-lo un periodista interessat en la realitat, i no com un escriptor que, com tants altres, va optar pel periodisme com a mal menor

En una primera etapa, Josep Pla es va dedicar intensament a la narrativa. Als vint anys comença una novel·la, *L'home de la cama de fusta apel·lat Joan Pins*, que publica en capítols a la revista *Baix Empordà* de Palafrugell, i tradueix la novel·la *L'Écornifleur*, de Jules Renard. Als anys vint escriu articles sobre autors com Stendhal, Molière, Dostoievski o Tolstoi, i apareixen contes seus a la revista *D'ací d'allà*. El 1924, publica un llibre a la col·lecció Els Contistes Catalans. Després de traduir *Lladre de criatures*, d'Erkman-Chatrian, comença a escriure la novel·la *Berlín-Oest* -que no acabarà. El 1925, al recull *Coses vistes* hi inclou la sèrie *Capítols de novel·la*. El 1926 torna a incloure aquesta secció al llibre *Llanterna màgica*. Durant aquests anys publica contes en revistes europees i en dues antologies: *Selecta de contistes catalans* i *Antologia di nouvelle catalane*.

“M'hauria agradat enormement poder-me dedicar a la literatura narrativa d'una manera sistemàtica”, escriu Pla al pròleg d'*Aigua de mar*. “Vaig cultivar-la amb una certa vitalitat fins a vint-i-cinc anys. Després, les necessitats de la vida m'incidiren en l'engranatge periodístic i en la dispersió ineluctable” En una entrevista sobre *Berlín-Oest*, declarava: “Per fer una novel·la es necessita ben poca cosa: una mica de tranquil·litat. Afortunadament per a tothom aquesta tranquil·litat avui em manca”.

La tranquil·litat va arribar passats els cinquanta anys, en l'etapa en què vivia reclòs al mas de Llofriu. Entre 1951 i 1953 publica una novel·la per any: *El carrer estret*, *Girona (un llibre de records)* i *Nocturn de primavera*. Després d'un parèntesi de quinze anys, el 1968 arriba el torn de la novel·la *El campanaret*, i el 1972 apareix l'última, *L'herència*. Com escriu Valentí Puig, “podríem prescindir de l'obra memorialística i tot just amb les novel·les i relats tindríem un escriptor de primera importància a la literatura catalana”. Pel que fa als relats, el 1966 aplega molts contes ja publicats en el calaix de sastre titulat *El quadern gris*. La resta de material narratiu el

distribuirà al volum *Aigua de mar*, aparegut poc després, i l'any següent a *La vida amarga*.

En total, doncs, Josep Pla és autor de cinc novel·les. Ara bé, què és una novel·la? Podríem trobar-ne milers de definicions. N'hem triat dues. Segons E.M. Forster, una novel·la és una ficció en prosa d'una certa llargada, flexible i permeable. Segons Charles Baudelaire, conte i poema són purs, però la novel·la és un gènere bastard, que no té límits. Les de Josep Pla encaixen en aquestes definicions. Amb tot, molts lectors demanen a les novel·les un mínim de trama versemblant i un cert suspens que culmini amb un desenllaç. Des d'aquest punt de vista, algunes novel·les de Pla són més novel·lesques que altres. La que compleix millor les regles del gènere és, sens dubte, *Nocturn de primavera*.

Aquesta novel·la narra la festa de prometatge de la filla del banquer Fèlix Poch. Hi assisteix la petita burgesia de Fontclara, una ciutat molt semblant a la Bisbal. De cada assistent, el narrador ens en facilita un retrat físic i moral, així com una petita biografia. El ritme és lent, ja que la durada de l'acció no supera les quatre hores. El suspens ve donat perquè el germà del banquer, llicenciat en Filosofia en Lletres i presumpte dement, està a punt de baixar del pis de dalt. Les dues accions (la baixada del dement i la pujada de la filla, que ha de tornar del cinema) estan destinades a coincidir, com succeeix al final. El germà recorda la senyora Rochester de *Jane Eyre*, una dona presumptament pertorbada, a qui el seu marit amaga a les golfes perquè no molesti. La tensió entre l'harmonia convencional del primer pis i el perill imminent que es pot desfermar des del pis superior és idèntica a la novel·la de Pla i a la de Charlotte Brönte.

Nocturn de primavera és l'únic llibre que Pla va escriure amb un narrador omniscient, tot i que a vegades se li escapa alguna frase en primera persona. A mig camí entre Proust i Tolstoi, conté escenes d'esperpent elegíac a la manera de *Mort de dama*. “Proust és un dels més grans escriptors realistes de tots els temps”, llegim a *El quadern gris*: “Arriba a sublimar la realitat acostant-se molt més a la seva essència, donant-la en tota la seva essència, donant-la en la seva prodigiosa i enorme complexitat”.

Salta a la vista, doncs, que *Nocturn de primavera* no és pas una “novel·la periodística”. Ni es limita a enllaçar textos ja publicats, ni recorre a la simplicitat rectilínia que se sol vincular amb la prosa periodística i, d'una manera ben injusta, amb Josep Pla. Al contrari, incorpora formes d'una certa artificiositat, i el que Martí

Casanovas anomena “girs lleument metafòrics” i “adjectius més sucosos que semànticament exactes”. No és estrany trobar-hi frases que sobrepassen les deu línies. A la pàgina 291 (Obra Completa, 23), el lector topa amb una que sobrepassa les catorze línies i que incorpora el mateix nombre de verbs.

Quan Pla trobava a faltar alguna paraula, no tenia cap inconvenient a inventar-la. A *Nocturn de primavera*, aquesta creativitat arriba al punt màxim: *gagaisme, bleidoide, dolorista, viperinitat, arrauxista, botigueralla, tragediant, energumenisme, tartanístic, mitinguesc, llepafilisme, maurí...* (“un mallorquí d’aspecte maurí”, és a dir, que recorda Antonio Maura).

Com altres obres de l’autor, *Nocturn de primavera* incorpora una aproximació material a conceptes immaterials. Així, d’un personatge es diu que és de “faccions assedegades i dramàtiques, com si tingués una lesió a l’estómac”, un altre “irradia” bondat o té una “floració afectiva”, un boig ve a ser un “desenquaternat”, els pagesos són considerats “material agrari”, els intel·lectuals tenen “una titil·lació per la geologia”, o una persona és “tan modesta, que arriba a fer olor de modèstia: una olor resclosida, agreta i pànsida: una olor d’alambinada química humana.” La distància del narrador respecte dels personatges es manifesta també en les descripcions físiques, com quan afirma d’algú que “la seva joventut evoluciona devers formes notòriament esferoïdals”, o es refereix a “la configuració volumètrica que la Divina Providència li ha donat”. Finalment, dins l’apartat de recursos retòrics, val la pena recordar dues comparacions: “Una barbata blanca que suggeria la possibilitat que en qualsevol moment en pogués sortir (sobretot de la part de darrera) una papallona groga amb pics rosats exquisida”, i “escanyapits impressionants i selvàtics, pudents i corbats com cagarrets de persona desmenjada”.

Nocturn de primavera va ser publicada el 1953, quan Pla es trobava a la dècada dels cinquanta, en un moment de creativitat i maduresa. El 1972, el llibre es va reeditar al volum 23 de l’Obra Completa de Destino, titulat *Àlbum de Fontclara*. A la setantena, Pla allargassa el llibre i l’omple de digressions. En aquesta segona versió, es capté com un autor manierista que en alguns passatges fa l’efecte que s’imita a ell mateix, tot i que també és capaç d’afegir paràgrafs com el que tanca el llibre, ondulant i carregat de simbolisme.